

Handläggare
Lars Ericsson
Telefon: 08 - 508 11 818,

Till
Servicenämnden
2014-04-15

Stockholms stads kemikalieplan 2014-2019

Remiss från kommunstyrelsen

Förslag till beslut

Servicenämnden åberopar detta tjänsteutlåtande som svar på remissen.

Lars Rådth
Förvaltningschef

Christer Edfeldt
Administrativ chef

Sammanfattning

Miljöförvaltningen föreslår i ett tjänsteutlåtande att en kemikalieplan för Stockholms stad 2014-2019 ska fastställas för att utgöra ett komplement till stadens miljöprogram och en vägledning för förvaltningar och bolag när det gäller kemikalierelaterade frågor.

Förvaltningen stödjer förslaget till kemikalieplan som på ett tydligt sätt klargör prioriteringar och viktiga utgångspunkter för stadens fortsatta arbete på området.

I övrigt framhåller förvaltningen att det finns ett behov av ökad helhetssyn när det gäller stödet till förvaltningarna/bolagen i miljöarbetet, framför allt på upphandlingsområdet.

Ärendets beredning

Detta tjänsteutlåtande har utarbetats i samarbete mellan administrativa avdelningen och upphandlingsverksamheten. Ärendet har behandlats på förvaltningsgruppen 2014-04-08.

Bakgrund

I samband med kommunfullmäktiges beslut om stadens miljöprogram 2012-2015 fick miljö- och hälsoskyddsnämnden i uppdrag att ta fram en kemikalieplan för staden. Det föreliggande förslaget har tagits fram av miljöförvaltningen i ett brett samarbete med aktörer inom och utanför staden.

Kommunstyrelsen har remitterat ärendet till servicenämnden m fl för yttrande senast 2014-04-25.

Sammanfattning av remissen

Förslaget utgår från en vision om ett giftfritt Stockholm 2030 och ett kemikaliearbete i världsklass. Kemikalieplanen anknyter till stadens miljöprogram och ska utgöra ett komplement till denna när det gäller kemikalierelaterade frågor.

Som en utgångspunkt för planen anges att staden, i enlighet med Kemikalieinspektionens definitioner, delar in farliga ämnen i utfasningsämnen och prioriterade riskminskningsämnen. Utfasningsämnena har så allvarliga egenskaper att de bör fasas ut och inte alls användas. Riskminskningsämnena bör ges särskild uppmärksamhet, bedömas i den aktuella användningen och hanteras utifrån den risk som då kan uppkomma. De ämnen/ämnesgrupper som ingår i planen följer dels ett nationellt urval, dels lokala s k fokusämnen som har identifierats som särskilt angelägna för Stockholm.

Ett särskilt prioriterat område i planen är barns vardag. Detta motiveras särskilt med att barn och ungdomar både exponeras mer för farliga ämnen och är mer känsliga än vuxna. Därför innehåller planen flera åtgärder syftande till att skydda barnen såsom exempelvis information vid tillsyn av förskolor, kontroll av barnmat med mera.

Förslaget omfattar i övrigt sju områden/avsnitt som på olika sätt anknyter till målen i stadens miljöprogram. Först anges hur stöd till att implementera planen ska utformas. Här konstateras att kemikaliefrågan är komplex och att det sker en betydande utveckling av kunskapsläget. Det finns därmed ett behov av en särskild funktion i staden som kan ge stöd åt stadens verksamheter varför en sådan förslås att inrättas i form av ett kemikaliecentrum inom miljöförvaltningen. Vidare framhålls att det är viktigt med erfarenhetsutbyte på området inom staden samt med kontakt och samarbete med forskningssamhället och andra aktörer.

Aktörer i Stockholm ska ha den information de behöver för att undvika hälso- och miljöfarliga ämnen. Här ska utbildningsinsatser göras för medarbetare inom förskola och skola. Information ska spridas till konsumenter (särskilt föräldrar och blivande föräldrar) och en dialog ska föras med företag/verksamhetsutövare inom olika branscher.

För upphandlingsområdet innebär visionen att de varor och kemikalier som används i stadens verksamheter inte innehåller ämnen som utgör risk för människa och miljö. Stockholms stads grundläggande inställning är att staden kan bestämma vilka egenskaper de varor staden köper ska ha och att verksamheterna ska använda denna rätt för att minska stockholmarnas och miljöns exponering för farliga ämnen. Som alternativ till miljökrav som kvalificeringskrav (vilket kan utesluta leverantörer från att delta vid en upphandling) kan miljöhänsyn istället ingå som tilldelningskriterier eller särskilda utförandevillkor. Vidare innehåller förslaget upphandlingskrav för varor, för vissa specifika upphandlingsområden och för särskilt känsliga tillämpningsområden. Därutöver ingår riktlinjer för områden som prioriteras vad gäller uppföljning av kemikaliekrav (IT, möbler och belysning med mera) samt exempel på uppföljningsmetoder.

Planen omfattar också åtgärder för stadens tillsyn och kontroll vilken omfattar livsmedel, varutillsyn, miljöfarliga verksamheter, rivningsavfall med flera områden samt direktiv gällande kemikaliehanteringen inom stadens egen organisation. Här föreslås bland annat att serviceförvaltningen med stöd av kemikaliecentrum ska upphandla ett för staden gemensamt databaserat kemikalieregister för att ge systemstöd åt kemikalieanvändare. Detta förväntas underlätta kemikalieinköp och användning inom verksamheterna.

I övrigt innehåller planen riktlinjer för stadens miljögiftsövervakning som syftar till att kartlägga tillståndet i miljön och hur det påverkas av mänskliga aktiviteter. Aktiviteterna (exempelvis övervakning av slam samt av vattenmiljö) syftar till att följa upp effekter av åtgärder och få underlag för prioriteringar

Förvaltningens synpunkter och förslag

Förvaltningen stödjer förslaget till kemikalieplan som på ett tydligt sätt klargör prioriteringar och viktiga utgångspunkter för stadens fortsatta arbete på området. Det är angeläget att i enlighet med planen prioritera åtgärder som berör barns vardag.

Kemikaliefrågorna är komplexa och kännetecknas av en snabb kunskapsutveckling. Det är därmed en utmaning för stadens organisation att utveckla och upprätthålla den kompetens på området som erfordras för att kunna uppnå målen och genomföra de åtgärder som behövs. Förvaltningen instämmer i att det här behövs en särskild funktion som kan utgöra ett expertstöd till förvaltningar och bolag och stödjer därför förslaget om att inrätta ett kemikaliecentrum inom miljöförvaltningen. Samtidigt vill förvaltningen framhålla att det finns ett behov av en ökad helhetssyn när det gäller det stöd förvaltningarna/bolagen behöver i miljöarbetet, inte minst på upphandlingsområdet.

Som ett exempel på ovan har serviceförvaltningen i sitt uppdrag gällande centrala upphandlingar, men även i gemensamma samt i uppdragsupphandlingar, en rad utmaningar gällande att ställa miljökrav. Inte minst uppföljningen inom miljöområdet är ett område som behöver utvecklas. Även om ett Kemikaliecentrum är ett välkommet tillskott till stadens arbete med att ställa kemikaliekrav i upphandlingar, så saknas ett helhetstänkande som förvaltningen bedömer krävs för att arbetet ska bli effektivt. I bedömningen av vilka miljökrav som är lämpliga att ställa i en upphandling, behöver upphandlaren idag inhämta sakkunskap gällande flera områden. Förutom kemikaliekrav kan krav även ställas inom fordonsrelaterade frågor samt energifrågor med mera. För närvarande finns ingen samlad ingång till sakkunskap i dessa frågor, varför upphandlaren/ansvarig beställare inte kan erhålla en helhetsbedömning av vilka krav som kan och bör ställas samt att både förberedelse- och uppföljningsarbetet blir tidskrävande. Förvaltningen skulle välkomna en funktion/enhet som har ett övergripande ansvar och ser en möjlighet i att en sådan kan skapas inom miljö- och hälsoskyddsnämnden.

De förslag som presenteras i planen gällande upphandling är i övrigt genomarbetade och konkreta och bedöms kunna föra användandet av kemikaliekriterier i upphandlingar framåt. Bland annat föreslås användande av redan befintliga verktyg, såsom exempelvis Miljöstyrningsrådets kriterier vilket förvaltningen anser är en bra inriktning. Dock anser förvaltningen att dessa kan behöva förtydligas och eventuellt ses över och anpassas till stadens övriga krav. Den generella betoningen på uppföljning välkomnas också av förvaltningen.

I planen argumenteras för möjligheten att ställa miljö/kemikaliekrav enligt gällande regelverk. Förvaltningen anser att det är helt klarlagt att miljökrav är möjliga att ställa, men att svårigheten är *hur* det konkret ska göras och *hur* dessa krav ska kunna följas upp. Stöd från sakkunniga är en nödvändighet i det arbetet, då det inte är genomförbart för alla nämnder/bolag att själva bygga upp den expertkunskapen. Förvaltningen ser mycket positivt på att Kemikaliecentrum kan vara en aktör både i det övergripande arbetet med miljökrav, med t.ex. Miljöstyrningsrådet och branschorgan, och som stöd i det praktiska arbetet med kravformulering och uppföljning till nämnder och bolag. Förvaltningen vill också betona att förvaltningens upphandlare gärna deltar och bidrar med kunskap i Kemikaliecentrums arbete med att utforma krav respektive modeller för uppföljning. Med den mångfald avtalsområden som förvaltningen ansvarar för att upphandla, finns en bred kompetens att nyttja.

I arbetet med att utforma kemikalie-/miljökrav, är en avgörande framgångsfaktor för användandet att kraven i varje enskild upphandling samordnas med stadens övriga krav enligt gällande styrdokument. Detta nämns inte uttalat i kemikalieplanen, men bör vägas in i det fortsatta arbetet. Sådana andra krav kan vara budgetrelaterade eller handla om säkerställande av konkurrensmöjligheter, där det kan vara nödvändigt med sakkunskap för att bedöma om vissa branscher är mogna för vissa krav, om krav är kostnadsdrivande etc.

I planen anges att upphandlare inom staden framfört önskemål om kompetensutveckling inom kemikalieområdet och att en sådan föreslås genomföras av Kemikaliecentrum och stadsledningskontoret/enheten för upphandling och konkurrens i samarbete. Detta skulle företrädesvis kunna ske inom ramen för stadens upphandlarnätverk. Förvaltningen anser att en sådan kompetensutveckling bör vara generell och inte ersätta Kemikaliecentrums uppdrag och den kompetens som föreslås

byggas upp där. Som nämndes ovan, anser förvaltningen att det inte är möjligt att bygga upp och upprätthålla den specialistkompetens som krävs för att på ett professionellt sätt kunna ställa miljökrav och följa upp dessa. Dock anser förvaltningen att det är välkommet med en utbildning som ger en orientering inom området, motiverar till att ställa miljökrav samt anger vilka styrdokument och verktyg som finns att tillgå.

Ett annat förslag som anges i planen är att Kemikaliecentrum, i samarbete med stadsledningskontoret, bör arbeta för att SKL Kommentus Inköpscentral (SKI) ställer samma krav i sina upphandlingar som de staden önskar ställa. Staden är inte tvingad att anmäla sitt deltagande i de upphandlingar som SKI väljer att genomföra, då staden har ett eget anskaffningsansvar för samtliga avtalsområden. Gällande vissa ramavtalsområden har staden valt att delta, men detta kan förändras över tid. I varje upphandling där staden väljer att delta, ingår förvaltningen i SKI:s referensgrupper och har därför möjlighet att påverka kravställandet. Om kravnivåer etc. inte motsvarar stadens önskemål, finns valet att avstå från deltagande i kommande upphandlingar och i stället genomföra dessa med egna resurser.

Förvaltningen noterar vidare att det i planen föreslås att tilldelningskriterier/utförandevillkor är att föredra framför ska-krav i upphandlingar. Detta för att inte begränsa konkurrensen och riskera att utestänga potentiella anbudsgivare. Förvaltningen delar delvis den uppfattningen, men kan se en utmaning i att det samtidigt framhålls att det måste säkerställas att vissa angivna ämnen inte förekommer (i första hand utfasningsämnen). Om detta ska kunna uppnås, anser förvaltningen att det i enskilda upphandlingar ska vara möjligt att ställa ska-krav, vilket görs redan idag inom vissa områden. Sådana bedömningar angående branschmognad och -praxis önskar förvaltningen att Kemikaliecentrum ska kunna bistå med.

Förvaltningen menar att kemikalieplanens föreslagna åtgärder är genomförbara och kan leda till ett utvecklat arbete gällande kemikaliekrav i upphandlingar. Det kan dock även komma att innebära ett behov av ökade resurser inom upphandling, i synnerhet gällande utvecklad uppföljning, för att uppnå samtliga önskade mål inom området.

Slutligen vill förvaltningen framhålla att det är angeläget att i förväg klargöra finansiering samt frågor om ansvar för fortsatt drift och

systemförvaltning med mera för det stadsgemensamma kemikalierregister som serviceförvaltningen föreslås upphandla.

- Bilagor** Remiss från kommunstyrelsen:
1. Stockholms stads kemikalieplan 2014-2019
Miljöförvaltningens tjänsteutlåtande
 2. Stockholms stads kemikalieplan 2014-2019